

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASI**Bekzodbek Abdullayev****Andijon davlat universiteti tarix fakulteti o'qituvchisi****Hisomiddin Anvarjonov****Andijon davlat universiteti tarix fakulteti talabasi****<https://doi.org/10.5281/zenodo.11064107>**

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi asosiy qonuni Konstitutsiya va uning qabul qilinish bosqichlari, jarayonlari shuningdek qonunning qamrab olgan shaxs, jamiyat va davlatning erkinlik va huquqlari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Oliy Kengash, konstitutsiya, sessiya, qonun, erkinlik, modda, bob, muqaddima, preambula, huquqiy davlat.

Аннотация: В данной статье рассказывается об основном законе Республики Узбекистан, Конституции и этапах и процессах ее принятия, а также свободах и правах личности, общества и государства, предусмотренных законом.

Ключевые слова: Верховный Совет, конституция, сессия, закон, свобода, статья, глава, введение, преамбула, верховенство права.

Mamlakatimiz rahbarining 1991-yil 31-avgustda, o'n ikkinchi chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining navbatdan tashqari oltinchi sessiyasida so'zlagan nutqi, ayniqsa, o'sha nutqdagi: "Men shu bugundan e'tiboran 1-sentabrni respublikamizda Mustaqillik kuni, umumxalq bayrami deb e'lon qilishni taklif etaman", degan otashin so'zlari Vatanimiz tarixiga oltin harflar bilan manguga yozilgandir. Birinchi Prezidentimiz oradan 17 yil o'tganidan so'ng o'zining "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" asarida ana shu hayajonli voqeaga: "1991-yil 31-avgust sanasida qo'lga kiritilgan milliy mustaqillik – XX asrda xalqimiz tomonidan amalga oshirilgan buyuk ma'naviy jasorat namunasidir, desak, ayni haqiqatni aytgan bo'lamiz", deya yuksak baho berdi. Xuddi o'sha kuni Oliy Kengash O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi to'g'risida Bayonot qabul qildi. Bayonotda ta'kidlandiki, "Bundan buyon O'zbekiston Respublikasi hududida respublika Konstitutsiyasi va qonunlari shakl-shubhasiz ustun deb e'tirof etiladi". Shu kuni "O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari to'g'risida"gi konstitutsiyaviy qonun qabul qilindi. Undan bo'lajak Konstitutsiyaning o'zak qoidalarini o'zida aks ettirgan bir qator muhim moddalar joy oldi. Jumladan, mazkur Qonunga muvofiq: "O'zbekiston Respublikasi to'la davlat hokimiyatiga ega, o'zining milliy-davlat va ma'muriy hududiy tuzilishini, hokimiyat va boshqaruv idoralari tizimini mustaqil belgilaydi" "O'zbekiston Respublikasida O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va uning qonunlari ustundir. O'zbekiston Respublikasi Davlat idoralarining tizimi hokimiyatni qonun chiqaruvchi, ijroiya va sud hokimiyatiga ajratish tartibi asosida quriladi" Bu Konstitutsiyaviy qonun Asosiy Qonunimiz qabul qilinguniga qadar, ya'ni 1992-yil 8-dekabrgacha biz uchun kichik Konstitutsiya vazifasini bajarib turdi. Konstitutsiyani yaratish yo'lidagi yettinchi huquqiy qadam – 1991-yil 29- dekabrda Prezident saylovi va Davlat mustaqilligi to'g'risidagi referendumning o'tkazilishiga taalluqli. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti saylovi va Respublika davlat mustaqilligi to'g'risidagi referendum 1991-yil 29-dekabrda bo'lib o'tdi. Xalq davlat mustaqilligini qo'llab ovoz berdi va Prezidentni sayladi. 1992-yil 4-yanvar kuni Oliy Kengashning ana shu saylov va referendum yakunlariga bag'ishlangan to'qqizinchi sessiyasi ochildi. So'ngra Islom Karimovning O'zbekiston

Respublikasi Prezidenti lavozimini bajarishga kirishish tantanali marosimi bo'ldi. Ushbu sessiyada O'zbekistonning o'sha paytda amalda bo'lgan Konstitutsiyasiga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritildi. Mahalliy hokimiyat organlarini qayta tuzish to'g'risida qonun qabul qilindi. Konstitutsiyani yaratish yo'lidagi sakkizinchi huquqiy qadam – birinchi Konstitutsiya loyihasining ilk bor matbuotda umumxalq muhokamasi uchun e'lon qilinishidir. Konstitutsiyaviy komissiya bajarilgan ishni ma'qulladi va 1992-yil 8-sentabrda Konstitutsiya loyihasini umumxalq muhokamasi uchun e'lon qilishga qaror qildi.¹ Ushbu yig'ilishda loyihani oxiriga yetkazish va tahrir qilish uchun ishchi guruh tuzildi. Yangi Konstitutsiyaning birinchi loyihasi 1992-yil 26-sentabr kuni tayyor bo'ldi va shu kuni matbuotda chop etildi. Loyiha e'lon qilingach, uning umumxalq muhokamasi juda keng tus oldi. Bu ochiq-oshkora muhokamalar 1992-yilning sentabr oyi oxiridan dekabr oyi boshlarigacha fuqarolarning siyosiy faolligi, ijodiy ko'tarinkiligi ruhida o'tdi hamda O'zbekistonda demokratiya rivojining samarali va amaliy maktabi bo'ldi. Muhokamada mamlakatimiz katta yoshdagi aholisining deyarli hammasi ishtirok etdi. Matbuotda, radioeshittirish va teleko'rsatuvlarda qizg'in bahs-munozaralar bo'ldi. Ko'plab uchrashuvlar o'tkazildi, Konstitutsiya loyihasiga doir masalalar bo'yicha suhbatlar, anjumanlar tashkil qilindi. Konstitutsiyaviy komissiyaga fikr-mulohazalar bildirilgan 600 taga yaqin xat kelib tushdi. Respublika matbuotining o'zida Konstitutsiya loyihasiga bag'ishlangan yuzdan ortiq materiallar e'lon qilindi. Fuqarolarimiz bildirgan takliflar soni 5 mingdan oshib ketdi. Konstitutsiyani yaratish yo'lidagi to'qqizinchi huquqiy qadam – Konstitutsiya loyihasining ikkinchi marta matbuotda umumxalq muhokamasi uchun e'lon qilinishidir. Konstitutsiya loyihasi o'tkazilgan muokamalar davomida kelib tushgan takliflar asosida ancha tuzatildi va qayta ishlandi. So'ngra, 1992-yil 21-noyabrda umumxalq muhokamasini davom ettirish uchun Konstitutsiya loyihasi ikkinchi marta gazetalarda chop etildi. Shunday qilib, huquqiy pretsedent – ikki bosqichli umumxalq muhokamasi yuz berdi. Ushbu holat, bir tomondan, muhokama ishtirokchilarini faollashtirish uchun qudratli rag'bat vazifasini bajargan bo'lsa, ikkinchi tomondan, Asosiy Qonunimizning xalqchilligini ta'minladi. Konstitutsiya loyihasining o'zi keng jamoatchilik ekspertizasidan o'tdi. Mazkur aksiyaning, ya'ni Konstitutsiya loyihasini ikki bosqichda muhokama etish uchun matbuotda e'lon qilinishining ma'nosi shundan iborat ediki, fuqarolar Konstitutsiyaning qayta ishlangan variantida Konstitutsiya loyihasini muhokama qilishdagi o'z ishtiroklarining natijasini ko'ra oldilar. Konstitutsiya loyihasining yangi variantida umumxalq muhokamasining dastlabki bosqichida kelib tushgan ko'plab fikr-mulohazalar va takliflar o'z ifodasini topdi.² Fuqarolarimiz Konstitutsiyaviy komissiya tomonidan ularning ovozi eshitilganiga, takliflari tegishli ravishda ko'rib chiqilib, inobatga olinganiga ishonch hosil qildilar. Konstitutsiyani yaratish yo'lidagi o'ninchi huquqiy qadam – Konstitutsiya loyihasining qabul qilinishidir. Konstitutsiyaviy komissiya tomonidan 1992-yil 6-dekabrda Konstitutsiya loyihasi oxirgi marta muhokama etildi. Shuni alohida ta'kidlash joizki, Konstitutsiyaviy komissiya xorijiy konstitutsiyaviy tajribaga murojaat qilib, Asosiy Qonunning rolini yaxlit tushunishdan kelib chiqdi.

¹ 3. <https://lex.uz/docs/-1442202?ONDATE=14.05.2022>

² 2. https://constitution.uz/oz/pages/Konstitusiyamizning_yaratilishi

Bunda jahon konstitutsiyaviy tajribasining bir qator ilg'or jihatlari hisobga olindi. Konstitutsiya loyihasi Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Yevropada Xavfsizlik va hamkorlik kengashi kabi nufuzli xalqaro tashkilotlar va AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya, Fransiya kabi demokratik davlatlar mutaxassislarining sinchkov ekspertizasidan o'tdi. Ayniqsa, Konstitutsiya loyihasining umumxalq muhokamasi O'zbekiston xalqining xohish-irodasini aniqlash hamda juda boy material to'plash imkonini berdi. 1992 yil 8-dekabr kuni Bosh Qomusimiz qabul qilindi. Shu kundan e'tiboran, 8-dekabr – umumxalq bayrami deb e'lon qilindi. Shunday qilib, O'zbekiston o'z mustaqilligini e'lon qilgan sanadan e'tiboran dunyo sahnida yangi, suveren davlat qaror topgan bo'lsa, birinchi Konstitutsiyamiz qabul qilingan kuni davlatimiz yangidan tug'ildi, haqiqiy mustaqilligimizga mustahkam huquqiy poydevor qo'yildi.

References:

1. "Xalq so'zi" gazetasining 2013-yil 23-apreldagi 77-soni.
2. https://constitution.uz/oz/pages/Konstitutsiyamizning_yaratilishi
3. <https://lex.uz/docs/-1442202?ONDATE=14.05.2022>